

Əgər...

...dünya müstəvi şəklində olsaydı...

Mövzular:	Ümumi insan hüquqları, təhsil və asudə vaxt, yoxsulluq və sosial izolyasiya.
Çətinlik səviyyəsi:	III səviyyə.
Yaş həddi:	8-13 yaş.
Müddəti:	60 dəqiqə.
İştirakçıların sayı:	8-20 uşaq.
Oyunun növü:	Təhlil, səhnələşdirmə və müzakirə.
Tapşırıqlar:	<ul style="list-style-type: none"> • Hüquqların təsirini və qarşılıqlı əlaqəsini nəzərdən keçirmək; • Gündəlik həyatda hüquqları nəzərdən keçirmək.
İcmal:	Uşaqlar hər bir situasiyanın mümkün nəticələrini təqdim edir, sonra isə bu nəticələri səhnələşdirirlər.
Hazırlıq:	<ul style="list-style-type: none"> • Uşaqların problemlərinə və təcrübəsinə uyğun gələn situasiyalar seçərək uyğunlaşdırın və ya yeni situasiyalar düşünün. • Situasiya kartlarının surətini çıxarın və kəsin. • Nəticələr kaskadının surətini çoxaldın.
Materiallar:	<ul style="list-style-type: none"> • Situasiya kartları; • Təqdimat üçün kağız və qələmlər; • Nəticələr kaskadının surəti.

TƏLİMATLAR

1. Hər kəsə “Əgər...” oyununun mahiyyətini izah edin. Bəzən biz yaxşı situasiyaları (məsələn, “Əgər bir daha müharibə olmasaydı”), bəzən isə xoşagəlməz situasiyaları (məsələn, “Əgər müharibə mənim ölkəmdə olsaydı”) təqdim edirik. Bu oyunda uşaqlar müəyyən bir situasiyanın təsviri əsasında onun insanların həyatına necə təsir edəcəyini nəzərdən keçirəcəklər.

2. Nəticələr kaskadını izah edin və müəyyən bir situasiyanın hansı nəticələrə səbəb olacağını ardıcılıqla göstərin. Sadə və tanış situasiyalardan istifadə edin (məsələn, “əgər bizə məktəbə getməyə icazə verilməsəydi – biz oxumağı öyrənməzdik – yazılı təlimatları oxuya, xəritəni başa düşə bilməzdik, yazı yazmağı, kompüterdən istifadə etməyi bacarmazdıq).

3. Uşaqları kiçik qruplara bölün, hər qrupa situasiya, nəticələr kaskadının sürətini və qələm verin. Nəticələr kaskadını necə doldurmağı uşaqlara izah edin.

4. Uşaqlar nəticələr kaskadını doldurduqdan sonra onlara bu situasiya nəticəsində nəyin baş verəcəyini göstərən səhnəcik hazırlamağı tapşırın. Uşaqlara hazırlaşmaq üçün vaxt verin.

5. Hər bir qrupdan öz situasinyaı növbə ilə ucadan oxumağı və səhnəciyi göstərməyi xahiş edin.

6. Hər təqdimatdan sonra aşağıdakı sualları verin və uşaqlardan rəy bildirməyi xahiş edin:

a) Bu situasiyanın başqa bir nəticəsi ola bilərmi?

b) Bu situasiyada insanın hansı hüquqlarına toxunulmuşdur? Bu situasiya hansısa bir hüququ pozurmu? Yaxud da o, hüquqları qoruyur və dəstəkləyirmi?

c) Bu situasiyanın nəticələrində hansı hüquqlar əks olunmuşdur?

TƏHLİL VƏ QİYMƏTLƏNDİRMƏ

1. Suallar verərək, oyunu təhlil edin.

a) Siz bu oyun haqqında nə fikirləşirsiniz?

b) Sizə verilən situasiyanı təsəvvür etmək çətin idi?

c) Bu situasiyanın hansı nəticəyə gətirəcəyini düşünmək çətin oldumu?

d) Sizcə, bu situasiyalar realdır? Nə üçün "Hə", nə üçün "Yox"?

e) Sizcə, dünyada bu cür hallar varmı?

i) Siz belə situasiyada necə reaksiya verərdiniz?

f) Situasiyanı dəyişmək üçün biz nə edə bilərik?

2. Suallar verərək insan hüquqları ilə qarşılıqlı əlaqəni göstərin:

a) Hər hansı bir hüquq pozulan zaman digər hüquqa necə təsir edir? Təqdimatdan hər hansı bir nümunəni yadınıza sala bilərsinizmi?

b) Bir hüquq qorunduğu və dəstəkləndiyi zaman digər hüquqa necə təsir edir? Təqdimatdan hər hansı bir nümunəni yadınıza sala bilərsinizmi?

c) Nə üçün bütün hüquqlar bizə lazımdır?

DAVAMI ÜÇÜN TƏKLİFLƏR

• "Yeni torpaqlara səyahət" və "Kim üçün daha mühümdür?" oyunları hüquqların qarşılıqlı asılılığını təhlil edir.

• "Bilik fiquru" oyunu uşaqları öyrənmə mənbəyinin olmamasının nəticələri haqqında düşünməyə məcbur edir.

FƏALİYYƏT ÜÇÜN İDEYALAR

“Qrupumuzun konstitusiyası” oyunu uşaqları öz hüquqi mühitlərinin yaxşılaşdırılması üçün işlərə cəlb edir. Qrup konstitusiyasının mövcudluğu real həyatda hüquqi bazanın müxtəlif təsirlərini göstərir.

APARICILARA MƏSLƏHƏTLƏR

- Bu oyunun səmərəsi sizin uşaqlara təklif etdiyiniz situasiyaların növündən asılıdır. Uşaqların maraq və təcrübələrinə uyğun gələn yeni situasiyalar işləyib hazırlayın. Situasiyalar insanın ümumi hüquqlarını, yaxud konkret mövzuları əhatə etməlidir. Məsələn, siz gender bərabərliyi və ətraf mühit kimi sosial və iqtisadi hüquqlar, yaxud xüsusi mövzular üzrə situasiyalar işləyib hazırlaya bilərsiniz. Siz buraya müsbət situasiyalarla yanaşı (məsələn, “Əgər kişilər və qadınlar eyni miqdarda qazansaydılar”, “Əgər bizim şəhərdə hamı tullantıların miqdarını ikiqat azaltsaydı”), mənfi situasiyalar da (məsələn, “Əgər tək-cə kişilərin mülkiyyət hüququ olsaydı”, “Əgər bizim şəhərdə hər bir adamın şəxsi maşını olsaydı”) daxil edin.

- Keçmişdə və ya hazırda mövcud olan situasiyalardan bəzi nümunələr hazırlayın (məsələn, qadınların mülkiyyət və ya məktəbə getmək hüququnun olmaması; gənclərin və qızların orduda xidmət etməyə məcbur edilməsi).

VARIANTLAR

- Bütün qruplara eyni situasiyanı tapşırın. Mümkün nəticələr əsasında yaranan müxtəlif ideyaları müqayisə edin.

- Uşaqları oğlanlardan və qızlardan ibarət ayrı-ayrı qruplara bölün və eyni gender situasiyalarına onların cavablarını müqayisə edin.

- Vaxta qənaət etmək üçün səhnəciklərdən imtina edin və ya uşaqlar situasiyaları pantomimlər, “canlı şəkillər” və ya “donmuş pozalar”ın köməyi ilə təqdim edə bilərlər.

ADAPTASIYALAR

- *Kiçik uşaqlar üçün:* nəticələr kaskadından imtina edin və dərhal səhnəciklərə keçin. Kiçik uşaqlarda hüquqların mənası ilə bağlı çətinliklər yarana bilər; bütün hüquqlarımızdan istifadənin əhəmiyyətini qeyd edin.

- *Böyük uşaqlar üçün:* “Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiya”nın və ya “İnsan Hüquqlarının Ümumi Deklarasiyası”nın ayrı-ayrı bəndlərini şərh etməyi xahiş edin.

PAYLAMA MATERIALI: SİTUASIYALAR

Aşağıda bəzi situasiya nümunələri verilmişdir. Onlardan qrupunuz üçün ən əhəmiyyətli olanını seçin və ya yenisini fikirləşin. Buraya həm müsbət, həm də mənfi situasiyaları daxil edin.

Situasiya 1.

Hökumət bütün məktəb və universitetləri bağlamağı qərara aldı. Sabahdan etibarən bütün uşaqlar məktəbə getmək əvəzinə istədiklərini edə bilirlər.

Bu situasiyanın hansı nəticələri ola bilər? Bəs sonrakı illərdə?

Situasiya 2.

Pula qənaət etmək üçün hökumət bütün xəstəxanaları bağlamağı qərara aldı. Daha nə həkim, nə də əczaxana olmayacaq. Bunun əvəzində otlarla müalicə vasitələri haqqında ucuz qiymətə kitablar satılacaq.

Bu situasiyanın hansı nəticələri ola bilər? Bəs sonrakı illərdə?

Situasiya 3.

Hökumət qərar verdi ki, ictimai yerlərdə – küçədə, parkda, məktəbdə və ya başqa yerlərdə oynamaq qadağandır. Bundan başqa, bütün oyuncaq mağazaları bağlanacaq, heç kəs oyuncaq sata bilməyəcək. Kim evdə oynasa, məhkəməyə cəlb ediləcək və həbs olunacaq.

Bu situasiyanın hansı nəticələri ola bilər? Bəs sonrakı illərdə?

Situasiya 4.

Hökumət qərara aldı ki, sabahdan etibarən ancaq qızlar məktəbə gedə və boş vaxtlarında oyun oynaya bilirlər. Bütün oğlanlar zavodda işləməlidirlər.

Bu situasiyanın hansı nəticələri ola bilər? Bəs sonrakı illərdə?

Situasiya 5.

Hökumət qərara aldı ki, sabahdan başlayaraq iki nəfərdən artıq adam toplaşa bilməz. İki nəfərdən artıq insanın bir yerdə toplaşması qadağandır. Qanun pozuntusu azadlıqdan məhrum olma ilə cəzalandırılacaq.

Bu situasiyanın hansı nəticələri ola bilər? Bəs sonrakı illərdə?

Situasiya 6.

Hökumət qərara aldı ki, hər bir məktəbdə kifayət qədər kompüter olan kompüter sinifləri olmalı və hər bir uşağın onlardan həftədə 3 saatdan az olmayaraq istifadə etmək imkanı olmalıdır.

Bu situasiyanın hansı nəticələri ola bilər? Bəs sonrakı illərdə?

Situasiya 7.

Hökumət uşaqların problemləri üzrə şəhər sovetinə məsləhətlər vermək üçün gənclər şurası yaratdı. Şəhərimizdə hər bir məktəb bu şurada fəaliyyət göstərmək üçün iki nümayəndə seçə bilər.

Bu situasiyanın hansı nəticələri ola bilər? Bəs sonrakı illərdə?

Situasiya 8.

Hökumət qərara aldı ki, beynəlxalq anlaşmanı dəstəkləmək üçün hər bir uşağın 13 yaşa çatanadək digər bir Avropa ölkəsinə səyahət imkanı olmalıdır.

Bu situasiyanın hansı nəticələri ola bilər? Bəs sonrakı illərdə?

Situasiya 9.

Hökumət qərara aldı ki, sağlamlıq imkanları məhdud olan uşaqların cəmiyyətdə iştirakını daha çox rəğbətləndirmək lazımdır. Onların iştirakı üçün maneələri aradan götürmək və uşaqlara istənilən yardımı göstərmək (məsələn, əlil arabası, eşitmə aparatları, korlar üçün kitablar və kompüterlərlə təmin etmək) lazımdır. Belə uşaqlar mümkün qədər məktəbdə digər uşaqlarla birgə oxumalıdırlar.

Bu situasiyanın hansı nəticələri ola bilər? Bəs sonrakı illərdə?

Situasiya 10.

Hökumət qərara aldı ki, səhərdən başlayaraq imtahanda pis nəticə göstərən hər bir uşaq məktəbdən kənarlaşdırılacaq. Ancaq qeyri-kafi qiyməti olmayan şagirdlərə təhsillərini davam etdirmək imkanı veriləcək.

Bu situasiyanın hansı nəticələri ola bilər? Bəs sonrakı illərdə?

NƏTİCƏLƏR KASKADI

Situasiya

